

Сьогодні українська держава не лише декларує та гарантує права національних меншин, але і сприяє через органи державного управління їх практичній реалізації.

Відомо, що норми про захист прав національних меншин включені до Основного Закону. Таким чином, забезпечуючи верховенство Конституції, Україна забезпечує реалізацію і тих її норм, що стосуються захисту прав національних меншин як невід'ємну частину захисту прав людини.

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОСНОВИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В СУДОВОМУ ПОРЯДКУ

Михальчук Д.С., студент ННПП НАВС

Науковий керівник: викладач кафедри загальноправових дисциплін ННПП НАВС Кулик Т.О.

Конституцією України визначено головний принцип політики держави в галузі забезпечення прав людини і громадянина: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави».

Закріплення в Конституції України соціального і правового принципів держави передбачає всю повноту політичних, соціально-економічних, культурних та інших прав і свобод людини і громадянина. Відтак метою сучасного розвитку українського суспільства є утвердження прав людини і громадянина, забезпечення умов для їх повної реалізації.

Основний Закон проголошує: «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». Це означає, що більшість прав і свобод, які ми маємо за Конституцією, як загальновизнані у світі стандарти можливої поведінки, належать кожній людині від народження, і суспільство і держава це визнають як факт.

Ідею природної рівності і свободи всіх людей обгрунтував софіст Алкідам. Йому належать такі відомі слова: «Божество створило всіх вільними, а природа нікого не створила рабом».

Актуальність даної роботи обумовлюється основним завданням будь-якої демократичної держави створити ефективну систему захисту прав і свобод людини, побудовану на принципах законності та рівності всіх перед законом.

Тема прав людини, законодавчого закріплення механізму їх реалізації, а також судового захисту посідає провідне місце в сучасному суспільстві. Варто зазначити, що дослідженням проблеми забезпечення та захисту прав людини і громадянина займалися такі правники як М.А. Гурвич, який створив вчення про право на позов та його передумови, С.В. Ківалов, В. Маляренко, Г. Макаренко, М. Аракелян, Ю. Шульженко та інші, що свідчить про її актуальність.

Конституційні права і свободи людини і громадянина мають ряд властивостей і рис, які не тільки виділяють їх із загальної системи прав, а й зумовлюють їх вирішальну роль у визначенні правового статусу особи в суспільстві і державі. Вони відрізняються від інших прав за змістом та формою закріплення, оскільки права та свободи набувають статусу конституційних лише після закріплення їх Конституцією України. Права і свободи людини і громадянина є основними за змістом, оскільки за їх допомогою глибоко і повно проявляються і регулюються найбільш важливі відносини між державою і громадянином.

Для конституційних прав і свобод є характерною власна система і ознаки, що відрізняє їх від інших прав і свобод. Це означає, що права і свободи людини і громадянина наділені верховенством, оскільки всі інші права і свободи повинні відповідати їм, а також вони є правовою базою для прийняття всіх інших прав і свобод, що деталізують їх. Права і свободи є нормами прямої дії і мають гарантований захист.

Сьогодні правова система України знаходиться в стані кардинальної реформи з метою побудови демократичної, соціальної та правової держави. Фундаментальним принципом такої побудови повинен стати принцип всебічного захисту прав і свобод людини. Головним органом, що забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави, є суд. На забезпечення ефективного захисту прав та свобод людини направлені норми Конституції про розповсюдження юрисдикції судів на всі правовідносини, які виникають у державі.

З проголошенням України незалежною державою право кожного на судовий захист стало одним із фундаментальних прав людини, гарантованих у конституційному порядку. Закріплене в конституціях більшості розвинутих держав, воно посідає чільне місце в структурі конституційно-правового статусу людини та є необхідним фактором. Право на правосуддя відображається в основних засадах судочинства. Тому зміст цього права складається з наступних елементів: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення; незалежність і неупередженість суду; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; право на захист; публічність судового розгляду; розгляд справи в найкоротший строк, що передбачений законом.

Право людини і громадянина на судовий захист відноситься до громадянських прав, причому, містить в собі юридичну гарантію від свавілля як з боку окремих осіб, так і держави водночас.

Право на захист – це суб'єктивне право людини на відновлення порушених прав і свобод. Воно означає закріплену в законі можливість людини вдатися до примусу держави в разі порушення її прав, внаслідок чого складаються відповідні правові відносини, які опосередковують порядок і процедуру здійснення захисних заходів. Це право можна здійснювати за допомогою самозахисту, так і шляхом звернення до відповідних органів та організацій, з-поміж яких провідна роль, безперечно, належить судам.

Для відновлення та захисту своїх прав і свобод людина може звернутися до суду особисто або через свого представника. Потрібно зазначити, що в державі існують також і спеціальні правоохоронні органи (МВС, СБУ, прокуратура та інші), на які покладено прямиї обов'язок виявляти порушення прав і свобод людини, охороняти їх від порушень, попереджувати і припиняти злочинні дії проти прав і свобод людини та громадянина, а також відновлювати порушені права людини.

Відповідно до пп. 1 і 2 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 1997 р. № 7 «Про посилення судового захисту прав і свобод людини та громадянина», вся діяльність судів повинна підпорядковуватися захисту конституційних прав та свобод. Оскільки повноваження судів поширюються на всі правовідносини, що виникають у державі, суди не можуть відмовляти фізичним чи юридичним особам у прийнятті до судового розгляду заяв та звернень. Суди також не мають права відмовити в судовому захисті прав і свобод людини та громадянина, у прийнятті скарг на рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб з підстав, не передбачених Конституцією чи законом.

У ст. 55 Конституції України зазначено, що права і свободи людини та громадянина захищаються судом. Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб. Це право дає можливість відстоювати інтереси не тільки конкретного позивача, але й усього суспільства, сприяючи тим самим забезпеченню режиму законності та правопорядку. Саме правосуддя є найбільш демократичним й справедливим засобом вирішення різних суперечок, а також є найефективнішим захисним засобом відновлення порушених прав і свобод особи.

Як відомо, в Україні діють суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд, відповідно до Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Їх практична діяльність є невід'ємним структурним елементом забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Суд не має права відмовити у розгляді справи з

причин невиразності або відсутності певної правової норми. Проте на практиці суди загальної юрисдикції ухиляються від безпосереднього застосування Конституції України. Так, у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя» зазначено, що конституційні права та свободи людини і громадянина є безпосередньо діючими. Вони визначають цілі і зміст законів та інших нормативно-правових актів, зміст і спрямованість діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і забезпечуються захистом правосуддя.

В Україні тільки судам належить вирішальна роль у затвердженні пріоритету прав і свобод особи, їх захисті та відновленні. Необхідною умовою ефективності судового захисту прав і свобод людини є незалежність судів від виконавчої та законодавчої влади. Рішення судів не можуть бути скасовані ніяким іншим органом державної влади.

Таким чином, правові гарантії судового захисту закріплюють можливість кожної людини: а) робити власний вибір – звертатися чи не звертатися до суду за захистом своїх конституційних прав та свобод; б) вимагати від суду розгляду справ та винесення рішення згідно з чинним законодавством; в) оскарження судового рішення.

Наразі в Україні немає реально діючих правових гарантій реалізації права засуджених на звернення до суду з приводу захисту своїх порушених прав та законних інтересів. Це виражається в тому, що ні кримінально-виконавче, ні кримінально-процесуальне законодавство не містять спеціальних норм, які б з урахуванням особливостей правового та фактичного статусу особи, засудженої до позбавлення волі, встановлювали порядок подання до суду та розгляду судом скарг засуджених осіб на рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів владних повноважень.

Кримінально-виконавчий кодекс не містить чіткої та детальної процедури подання та розгляду скарг засуджених. Крім того, у ньому не передбачено правових гарантій забезпечення принципу рівності сторін. Про декларативність права на звернення засудженого до суду свідчить той факт, що, відповідно до ч. 3 ст. 113 КВК, кореспонденція, яку отримують і відправляють засуджені до суду, підлягає перегляду адміністрацією місць позбавлення волі. Отже, створюється ситуація, коли звернення до прокуратури не підлягають перегляду, а звернення до суду підлягають. Тобто така кореспонденція може піддаватися цензурі з боку адміністрації, а самі засуджені опиняються під тиском адміністрації з метою примусити їх відмовитися від захисту своїх прав у суді. Спектр засобів тиску доволі широкий: від переконання та залякування – до побиття, накладання дисциплінарних стягнень чи ініціювання нових кримінальних справ. На жаль, відсутність ефективного правового регулювання цього питання свідчить про те, що держава не ставить собі за мету забезпечити реалізацію засудженими права на звернення до суду.

З огляду на це можна констатувати, що сучасний стан законодавства, яким регулюються конституційні права та свободи людини, засудженого на звернення до суду, не відповідає повною мірою не лише вимогам Конституції України, а й нормам міжнародного права, обов'язковості яких для себе визнала Україна.

Останнім часом проблеми судового захисту прав людини ще більше загострилися, насамперед: 1) при зверненні до суду, як і до інших державних та громадських інституцій, за захистом своїх порушених прав нерідко бракує належного документального підтвердження порушень; належної і своєчасної фіксації фактів, подій, явищ; відповідної нормативно-правової бази з цих питань. 2) строк розгляду справ законодавчо чітко не встановлений, внаслідок чого громадяни роками не можуть захистити свої права. Це породжує недовіру, непошану громадян до суддів та судової системи загалом. 3) неспроможність більшості громадян сплатити державне мито та скористатися послугами адвоката.

З огляду на викладене варто зазначити, що у кожній формі судочинства закріплене конституційне право людини і громадянина на судовий захист порушених прав і свобод. Зазначені процедури здійснення судової влади

відрізняються тільки сферою законодавства, під яку підпадають правовідносини, в яких виникло порушення.

Кожна людина, що звертається до суду за захистом своїх прав, законно розраховує на всебічний та швидкий розгляд справи, на компетентність, незалежність та неупередженість суду. Історія свідчить, що необхідні постійні зусилля для підтримки та удосконалення захисту прав та свобод людини. Держава і суспільство мають бути зацікавленими у якнайповнішому здійсненні прав і свобод громадян, їх юридичному забезпеченні, оскільки ці права і свободи слугують не тільки особистим інтересам кожного, а й спрямовані на організацію нормального життя суспільства, здійснення перетворень на краще. Створення динамічної і ефективногої судової влади в Україні - передумова стабілізації всієї державної системи, успішної інтеграції нашої держави в правове поле цивілізованих країн світу.

ЗАХИСТ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ ЯК ОСНОВА ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Мяшук В.В. - курсант ФПФПКМ ННПФПСКМ НАРС
Савицький Б.В. - курсант ФПФПКМ ННПФПСКМ НАРС

Навчальний керівник: кюч викладач кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування ННПФПСКМ НАРС Марков М.М.

Україна стоїть на шляху демократизму та незалежності вже 22 роки. Має багато досягнень у всіх сферах, а особливо в сфері правового регулювання.

Прийнято багато законів, нормативних актів реалізуючи основоположні права і свободи, а ще багато роботи потрібно проробити щоб удосконалити її у зв'язку з шаленим темпом життя.

В Україні створено належну правову базу для реалізації права людини на свободу совісті і віросповідання, що позитивно впливає на розвиток державно-церковних відносин, дає можливість релігійним організаціям здійснювати активну проповідницьку, просвітницьку та благодійну діяльність.

Водночас моніторинг Уповноваженого з прав людини свідчить про наявність багатьох проблем у сфері забезпечення прав людини на свободу совісті та віросповідання. Так, упродовж 2013 р. до Уповноваженого з прав людини надійшло 4760 звернень від 99 486 тис. осіб з питань удосконалення чинного законодавства про свободу совісті і релігійні організації, процедури відновлення права релігійних громад на реституцію церковного майна, націоналізованого (конфіскованого) за часів колишнього Союзу РСР, повернення релігійним організаціям культових та інших церковних споруд, які перебувають у державній або комунальній власності, реалізації права на виділення земельних ділянок, оренди об'єктів нерухомості для релігійної діяльності, вжиття заходів щодо протидії розпалюванню міжконфесійної ворожнечі.

Відповідно до Конституції України державна влада здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Саме на судову гілку влади покладається реалізація важливої частини державних повноважень – забезпечення правосуддя та дотримання законності, захист конституційних прав і свобод громадян.

Аналізуючи найбільш проблемні питання у сфері прав людини з якими громадяни звертаються до Уповноваженого слід зазначити таке, що п'ятдесят відсотків усіх звернень стосуються порушень громадських прав і передусім права на судовий захист.

Громадяни України дедалі частіше використовують своє конституційне право на судовий захист, передбачене ст.55 Конституції України і оскаржують у суді рішення, дії чи бездіяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб.

Найбільше потерпають громадяни від бруталної судової тяганини, яка стала характерною в роботі багатьох судів. Так, минулого року понад встановлені законом строки судами розглянуто 29,6% (52,7 тис.) кримінальних і 15,6% (140 тис.) цивільних справ від загальної кількості